

Uniwersytet Opolski. Wydział Nauk Społecznych

ARKADIUSZ ŻUKIEWICZ

ORCID: 0000-0002-5064-4491

arkadizu@uni.opole.pl

*Teoretyczne inspiracje dla praktyki pracy socjalnej.
Odniesienia do teorii uczestnictwa Karola Wojtyły*

Theoretical Inspirations for the Practice of Social Work.
References to Karol Wojtyła's Theory of Participation

PROPOZYCJA CYTOWANIA: Żukiewicz, A. (2020). Teoretyczne inspiracje dla praktyki pracy socjalnej. Odniesienia do teorii uczestnictwa Karola Wojtyły. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 33(1), 27–37. DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/j.2020.33.1.27-37>.

STRESZCZENIE

Przedmiotem analizy podjętej w niniejszym artykule jest teoria uczestnictwa opracowana na gruncie dociekań filozoficznych. Jest to w szczególności teoria Karola Wojtyły. Autor ten, wpisując się w personalistyczną perspektywę oglądu rzeczywistości, integruje osobę i czyn jako fundament przedmiotowej teorii. Inspiracje dla praktyki pracy socjalnej wyłaniające się z toku analizy stanowią (w zamierzeniu tego artykułu) impuls do dalszej, samodzielnej refleksji o czynnikach warunkujących procesy uczestnictwa społecznego i współdziałania w przetwarzaniu rzeczywistości życia codziennego osób, rodzin, grup społecznych, społeczności lokalnych i całych społeczeństw. Zastosowane tu narzędzie ontologicznej analizy czynnikowej może być stosowane w podobnych projektach wydawniczych. Wymiernym efektem tego działania może być kreślenie nowych pól zainteresowania łączącego teorię z praktyką, nauki humanistyczne z naukami społecznymi, medycznymi, technicznymi itp. W obszarze pracy socjalnej, która nosi znamiona dyscypliny praktycznej, konieczne jest przekraczanie tradycyjnych granic dzielących poszczególne nauki i dystansujących osiąganą na ich gruncie dorobek teoretyczny, badawczy czy metodyczny. Integralność i holizm są bowiem konieczne dla pełniejszego oglądu rzeczywistości, w której podejmowane są działania na rzecz przebudowy warunków życia ludzkiego w teraźniejszości i przyszłości.

Słowa kluczowe: praca socjalna; pedagogika społeczna; teoria uczestnictwa; filozofia; Karol Wojtyła

WPROWADZENIE

Podjmując problematykę pracy socjalnej, która w warunkach polskich nie jest jeszcze uznawana za dyscyplinę naukową, a w oficjalnej nomenklaturze nie wpisuje się w zakres żadnej z dziedzin nauki¹, konieczne zdaje się być podkreślenie faktu, iż proces dyscyplinaryzacji tego obszaru naukowej eksploracji wiąże się z ponad stuletnią aktywnością polskich reprezentantów zarówno środowiska akademickiego, jak i praktyki działalności służb społecznych. Współczesna praca socjalna jest w Polsce zakorzeniona w teorii pracy społecznej (Żukiewicz, 2015, s. 103–121), z której wyrosła w warunkach interdyscyplinarnego rozpatrywania zagadnień związanych z przetwarzaniem, doskonaleniem i rozwojem środowisk życia ludzkiego. Przekraczanie granic dyscyplinarnych takich nauk, jak pedagogika społeczna, socjologia, polityka społeczna, psychologia, familiologia, kulturoznawstwo, historia, medycyna (nauki o zdrowiu), prawo, ekonomia oraz nauk pokrewnych, a także integralne (holistyczne) ujmowanie zjawisk i procesów stanowiących przedmiot ich naukowego poznania prowadzi współczesnych badaczy wpisujących się w obszar pracy socjalnej do łączenia osiągnięć naukowych poszczególnych dziedzin i dyscyplin. Arystotelesowską rację celu uzasadnia w tym przypadku racjonalizm, w świetle którego teoretyczna baza wypracowana w obszarach poszczególnych nauk umożliwia generowanie wyspecyfikowanej podstawy teoretycznej i metodycznej, użytecznej dla podejmowania służby w poszczególnych obszarach życia ludzkiego. Praca socjalna wywodzi się bowiem z pola nauk praktycznych, w których aktywność teoriiotwórcza i badawcza ma z założenia przyczyniać się do doskonalenia warsztatu metodycznego. Budowane tu instrumenty służą z zasady usprawnianiu działalności praktycznej służb społecznych, której adresatami są osoby, rodziny, grupy społeczne, społeczności lokalne czy całe społeczeństwa.

Uwzględniając powyższe założenie, zasadne jest sięganie po teoretyczny dorobek różnych nauk podejmujących zagadnienia ludzkie i społeczne w odniesieniu do środowiska życia człowieka w jego indywidualnym i zbiorowym odniesieniu. Jednym z możliwych obszarów stanowiących efekt pracy naukowej są teorie generowane na gruncie filozofii. Dotyczy to szczególnie tych konstruktów, które jednoznacznie odnoszą się do zagadnień związanych z podmiotowym wymiarem uczestnictwa ludzkiego w życiu społecznym.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja wybranych komponentów teorii uczestnictwa, powstałej w obszarze filozoficznych poszukiwań naukowych,

¹ Potwierdzeniem powyższego jest brak wskazania pracy socjalnej jako dyscypliny bądź zakresu dyscypliny naukowej w tzw. nowej klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (por. Załącznik do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r.; MNiSW, 2018).

wraz z uwydatnieniem ich związków ze współczesną praktyką pracy socjalnej. Można tu postawić stosowne pytanie o rację celu, która uzasadniłaby takie ujęcie przedmiotowego zagadnienia. Ewentualna wątpliwość może wynikać z zakorzenionych stereotypów dystansujących teorię względem praktyki, a także (niekiedy) filozofię względem tzw. nauk wyzwolonych. Dla rozładowania możliwych napięć poznawczych warto przywoływać klasyczne podejścia stanowiące uzasadnienie dla celu i zarazem zasadności podjętych rozważań. Będą to stanowiska wyrażane przez pionierów nauki oraz praktyki działalności społecznej, którzy w warunkach polskich kształtowali podwaliny współczesnej pracy socjalnej na gruncie pedagogiki społecznej (Radlińska, 1961; Kamiński, 1980), socjologii (Abramowski, 1899; Abramowski, 1906, s. 7–12; Abramowski, 1907; Krzywicki, 1938, s. 139–144; Krzywicki, 1986), polityki społecznej (Krzeczkowski, 1936), jak również filozofii (Kotarbiński, 1969). W twórczości przywołanych autorów akcentowana jest słuszność łączenia osiągnięć nauki z praktyką działalności w różnorodnych obszarach ludzkiej aktywności. Nie chodzi tu jednak o podporządkowanie pracy naukowej priorytetom wynikającym z potrzeb praktyki, lecz o racjonalne spożytkowanie efektów naukowej działalności (badawczej, teoriiotwórczej itp.) w możliwym i uzasadnionym zakresie odpowiednich pól praktyki.

Dopełnieniem niniejszego wprowadzenia niech będzie wyjaśnienie teoretycznych i metodologicznych ram podjętej analizy. Nawiązuje ona do perspektywy humanistycznej, a w szczególności wpisuje się w pole teorii pracy społecznej, która powstawała w obszarze dociekań polskiej pedagogiki społecznej (Radlińska, 1935, s. 63–72; Radlińska, 1961, s. 376–384). Metodą wykorzystaną w przedmiotowym namyśle nad wybranym wycinkiem rzeczywistości była ontologiczna analiza czynnikowa, której pole wyznaczyła teoria uczestnictwa zakorzeniona w filozoficznym dorobku Karola Wojtyły. Głównymi czynnikami przedmiotowej analizy były dwa zasadnicze byty: osoba i czyn. Oba stanowią ontologiczny fundament przywoływanej teorii uczestnictwa.

WYBRANE KOMPONENTY TEORII UCZESTNICTWA KAROLA WOJTYŁY I WYNIKAJĄCE Z NICH INSPIRACJE DLA PRAKTYKI PRACY SOCJALNEJ

Uczestnictwo jako kategoria wpisująca się w język poszczególnych dyscyplin nauki jest różnorodnie definiowane i stanowi ważny element strukturyzujący wiedzę o człowieku, społeczeństwie, państwie, kulturze, gospodarce, polityce itp. W nawiązaniu do praktyki życia społecznego (ludzkiego) znaczenie owej kategorii wyostrza się, zwłaszcza w obszarze nauk, które wyodrębniając się z refleksji filozoficznej, zyskały miano praktycznych. Są to bez wątpienia nauki wyróżnione (wskazane) w klasyfikacyjnym podziale nauk humanistycznych i społecznych, ale też technicznych czy medycznych itp. Niezależnie od stopnia zainteresowania

problematyką uczestnictwa w obszarach poszczególnych dyscyplin nauki, o istocie uczestnictwa z ontologicznego punktu widzenia dociekania prowadzone są na gruncie filozofii. Zagadnienie to podjął Karol Wojtyła, który orientując kategorię „uczestnictwo” w perspektywie personalistycznej, zbudował odpowiednią teorię, sytuując uczestnictwo w jej centralnym punkcie (Wojtyła, 2000, s. 301–335).

Prezentując zarys teorii uczestnictwa, autor ulokował jej ontologiczne założenia w perspektywie personalistycznej (Bartnik, 2008), integrującej osobę z czynem, który jest z jednej strony podstawą (środkiem) jej poznania, z drugiej zaś ujawnia się proporcjonalnie do niej. Autor teorii uczestnictwa oparł swe założenia na przesłance, w myśl której istnieje ścisła ko-relacja osoby i czynu, stanowiących dwa człony (bieguny) wzajemnie się tłumaczące, uwydatniające i odpowiadające sobie nawzajem. Uczestnictwo jest z kolei dopełnieniem tej ko-relacji, akcentującym jej dynamiczny charakter. Podkreślono tym samym, że ludzkie czyny bywają spełniane wspólnie z innymi osobami. W myśl autorskich założeń czyny ludzkie pozostają bowiem w relacjach o charakterze wspólnotowym bądź społecznym. Są więc wyrazem współbywania osoby z innymi ludźmi (Wojtyła, 2000, s. 302).

Powyższe ustalenia pozwalają przyjąć, że osoba staje się podmiotem uczestnictwa poprzez czyn, w którym wyraża się jej niepowtarzalny potencjał sprawczy uzdalniający do działania. Można zatem uznać, że dla praktyki działalności społecznej, wpisującej się m.in. w obszar pracy socjalnej, prawidłowość wynikająca z ontologicznych założeń teorii uczestnictwa rozpatrywanych z personalistycznego punktu widzenia uwydatnia znaczącą zależność. Odnosi się ona do związku występującego pomiędzy aktywizacją uwalniającą potencjał sił ludzkich a osobowym zaangażowaniem uczestników działań wspólnych, dokonujących się we współpracy i zarazem na rzecz wspólnego przetwarzania rzeczywistości życia codziennego.

Teoria uczestnictwa w swej esencjonalnej istocie opiera się na założeniu, że człowiek bytuje wspólnie z innymi, czy wręcz istnieje wspólnie z innymi ludźmi, a także działa wspólnie z innymi ludźmi. To złożone założenie wyraża integralność osoby i czynu, będących bytami stanowiącymi ontologiczną podbudowę przedstawianej teorii. Akcentowana dynamiczność korelacji osoby z czynem jest bowiem według założeń Karola Wojtyły rzeczywistością podstawową, która warunkuje zarazem przestrzeń działania wspólnie z innymi, a w dalszej kolejności – przestrzeń współdziałania dokonującego się w relacjach między-ludzkich oraz w relacjach społecznych (Wojtyła, 2000, s. 303).

Jednym z kluczowych założeń teorii uczestnictwa zarysowanej przez prof. Karola Wojtyłę jest osobowy charakter czynów ludzkich. Owo założenie implikuje możliwość i jednocześnie konieczność wyodrębnienia odpowiednich czynników stanowiących komponenty tej teorii. Dla realizacji celów zamierzonej analizy można wskazać czynniki, z których wyłonią się inspiracje dla praktyki współczesnej pracy socjalnej. Warto dodać, że nie jest to pełen katalog czynni-

ków konstytuujących teorię uczestnictwa powstałą na gruncie filozofii za sprawą Karola Wojtyły. Są to jednak te jej integralne człony (a zarazem desygnaty), które zdają się użyteczne dla poszukiwań prowadzonych na gruncie nauk społecznych, szczególnie w obszarze pracy socjalnej i pól pokrewnych. Są to w szczególności:

- personalistyczna (osobowa) wartość czynu,
- uczestnictwo jako właściwość osoby i działania wspólnie z innymi (współdziałania z innymi),
- uczestnictwo jako *constitutivum* wspólnoty i dobra wspólnego.

Te trzy zasadnicze komponenty, określane tu mianem czynników, stanowią źródło inspiracji dla metodycznych wskaźników, które mogą być pomocne w pełniejszym rozumieniu mechanizmów działania i precyzyjniejszej konceptualizacji odpowiednich narzędzi pracy socjalnej aplikowanych w toku działalności służb społecznych.

Personalistyczna wartość czynu jest zakorzeniona w istocie czynu spełnianego przez osobę. Odnosząc się do założeń teorii uczestnictwa, można uznać, że konstytuującą wartość personalistycznej jest fakt, iż człowiek działa w sposób właściwy sobie. Niesie to za sobą istotne konsekwencje dla postrzegania owego działania, które przybiera charakter autentycznego samostanowienia osoby. W działaniu zatem dokonuje się transcendencja osoby, co z kolei implikuje integrację w obszarach ludzkiej somatyki i psychiki. Jak podkreślał autor przywoływanej tu teorii uczestnictwa, wartość personalistyczna ludzkiego czynu jest fundamentalnym przejawem wartości samej osoby. Wyprzedza ona przy tym wszelkie wartości moralne i zarazem je warunkuje. Odwołując się do wypowiedzi Karola Wojtyły, można dookreślić istotę wartości personalistycznej: „(...) polega [ona – A.Ż.] na tym, że w czynie osoba siebie samą aktualizuje, w czym wyraża się właściwa jej struktura podstawowa samo-posiadania i samo-panowania” (Wojtyła, 2000, s. 306).

Przekraczając niejako granice rozważań czynionych na gruncie filozoficznym, można odnieść personalistyczną (osobową) wartość czynu do praktyki pracy socjalnej, pojmowanej tu w klasycznym ujęciu społeczno-pedagogicznym zakreślonym przez polskiego twórcę tej kategorii – Aleksandra Kamińskiego (1980, s. 84–87)². Można zatem wyłonić te inspiracje płynące z zaprezentowanego komponentu teorii uczestnictwa, które zdają się użyteczne w procesach kształtowania koncepcji metodycznych i ich aplikacji. W szczególności owa możliwość dotyczy tworzenia warsztatu pracownika społecznego (pracownika socjalnego, asystenta rodziny, asystenta osoby z niepełnosprawnością, opiekuna w domu pomocy spo-

² Zdaje się, że warto w tym kontekście wyjaśnić, iż przed wprowadzeniem do języka polskiego kategorii „praca socjalna” w dyskursie naukowym oraz w praktyce działalności służb społecznych stosowano kategorię „praca społeczna”. Była to podstawowa kategoria językowa, którą używano zarówno w dialogu krajowym, jak i międzynarodowym, tj. *social work*, *Sociale Arbeit*, *Sozialarbeit*, *social travail* itp. (o istocie różnic pomiędzy kategoriami pojęciowymi „praca socjalna” oraz „praca społeczna” zob. Żukiewicz, 2009, s. 80–82, 108–140).

łecznej itp.), którego narzędzia – generowane na pograniczu teorii filozoficznych i społecznych (społeczno-pedagogicznych) – będą sprzyjać pomyślnej realizacji idei przetwarzania i doskonalenia warunków życia ludzkiego.

Egzemplifikacją powyższego może być kwestia związków zachodzących pomiędzy godnością osobistą osób uczestniczących w relacjach społecznych i samoświadomością podmiotową oraz aktywnością wyrażaną czynami spełnianymi w polu działalności służb społecznych. Rozpatrując owe związki z perspektywy procesu zachodzącego w przestrzeniach praktyki pracy socjalnej, można dostrzec szczególną zasadność ekspozycji czynu odbiorców usług społecznych w toku realizacji odpowiednich działań pomocowych, kompensacyjnych, ratowniczych, interwencyjnych, opiekuńczych, wspierających itp. Każdy czyn spełniony przez użytkowników systemu pomocy i integracji społecznej jest bowiem traktowany jako istotny element podkreślający personalistyczną wartość owego czynu, a tym samym akcentujący wartość samej osoby czyn ów spełniającej. W praktyce pracy socjalnej jedną z zasadniczych trudności w kształtowaniu osobowych relacji opartych na partnerstwie stanowiącym fundament współdziałania społecznego jest kwestia godności osobistej, jej poszanowania oraz samoświadomości, a zarazem świadomości, iż godność ta jest wartością przypisaną każdej istocie ludzkiej, niezależnie od wewnętrznych i zewnętrznych desygnatów dookreślających indywidualium człowieka. Personalistyczna wartość czynu może zatem stanowić inspirację dla zindywidualizowanych refleksji o polu działalności praktycznej przedstawicieli profesji społecznych. Może także wyzwać aktywność twórczą w zakresie budowania modeli działań praktycznych, w których będą wykorzystywane zależności eksponowane na gruncie założeń filozoficznej teorii uczestnictwa. Przykłady tego rodzaju można mnożyć, ale będą one pochodną powyższej egzemplifikacji.

Uczestnictwo jako właściwość osoby i zarazem właściwość działania wspólnie z innymi (współdziałania) wymaga doprecyzowania znaczenia kategorii „uczestnictwo”. Jest ona kategorią podstawową dla tego komponentu teorii uczestnictwa Karola Wojtyły. Autor przywoływanej teorii definiuje uczestnictwo jako właściwość samej osoby (Wojtyła, 2000, s. 310). Dodaje, że chodzi tu o właściwość wewnętrzną oraz homogenną, która decyduje o tym, że poprzez bytowanie i działanie wspólnie z innymi osoba bytuje i działa jako osoba. Ujmując to założenie z perspektywy działania, można przyjąć za autorem, iż uczestnictwo pojmowane jako właściwość osoby stanowi o tym, że działając wspólnie z innymi, osoba spełnia czyn i spełnia w owym czynie siebie. Mamy tu zatem do czynienia z zależnością wzajemną bytów, w których zarówno osoba, jak i czyn dopełniają się (uzupełniają) w działaniu.

Uczestnictwo stanowi więc o wartości personalistycznej wszelkiego współdziałania (działania z innymi). Przyjęcie takiego rozumienia kategorii „uczestnictwo” oznacza tym samym, iż jest ono właściwością osoby, która współbytuje z innymi oraz działania dokonującego się wspólnie z innymi. Osią wspólną

jest tu dynamiczna korelacja osoby z czynem, w której uczestnictwo znamionuje (1) zdolność osoby do współdziałania (tu urzeczywistnia się pełen zakres istoty wspólnoty działania), a zarazem (2) aktualizację owej zdolności, która może być traktowana na gruncie nauk społecznych jako swoista (auto)ewaluacja potencjału sił (zdolności) (Wojtyła, 2000, s. 308–311).

Przenosząc powyższe ustalenia (czynione na płaszczyźnie refleksji filozoficznej) na grunt rozważań wpisujących się w pole pracy socjalnej, można wskazać kolejną egzemplifikację, która odzwierciedla inspirujący walor teorii filozoficznej (ulożonej w perspektywie personalistycznej) dla praktyki działalności służb społecznych. Zaangażowanie uczestników relacji społecznych (o charakterze wspierającym, pomocowym, opiekuńczym, ratowniczym, interwencyjnym, kompensacyjnym, prewencyjnym itp.) wiąże się z ich włączeniem i zarazem uczestnictwem w procesach zmian dokonujących się w polu pracy socjalnej. Takie kształtowanie relacji osobowych, w których pracownik społeczny (1) odnajduje odpowiednie siły osoby wymagającej wspomagania socjalnego, (2) wzmacnia owe siły, (3) aktywizuje je i (4) włącza w proces przetwarzania rzeczywistości życia codziennego, wpisuje się w szerszą koncepcję rozwoju osób, rodzin, grup społecznych, społeczności czy całych społeczeństw. Podmioty tego współdziałania (tak indywidualne, jak i zbiorowe) współtworzą teraźniejszość i przyszłość swego istnienia, warunkują jakość życia i decydują o kierunkach zmian zachodzących w rzeczywistości życia codziennego. Tego rodzaju podejście wyklucza praktykę rozdawnictwa socjalnego, której szkodliwym i długofalowym efektem jest kreowanie postaw roszczeniowych, bierności czy (auto)marginalizacji skutkującej wykluczeniem społecznym.

Dla praktyki pracy socjalnej kluczowe jest nie tylko wzmacnianie materialnej sfery życia ludzkiego, lecz przede wszystkim budowa lub odbudowa tych podmiotowych momentów, które warunkują podmiotową świadomość osób doświadczających niejednokrotnie uprzedmiotowienia w relacjach rodzinnych, sąsiedzkich, zawodowych itp. Uczestnictwo (rozumiane według założeń przywoływanej tu teorii), przejawiające się w aktywnym współtworzeniu i współprzetwarzaniu warunków codziennej egzystencji, warunkuje także osiągnięty poziom podmiotowego szacunku dla uczestników relacji współdziałania (działania z innymi). Może być zatem stosownym instrumentem odbudowy lub rozwoju poczucia godności osobistej zarówno „ja” działającego, jak i „innych” współdziałających.

Podobnie do poprzedniej egzemplifikacji, i tę można z powodzeniem rozwijać oraz uzupełniać o kolejne przykłady inspiracji płynących z prezentowanego komponentu teorii uczestnictwa autorstwa Karola Wojtyły. Również w tym przypadku sygnalizowana kwestia ma walor pobudzający do dalszej, samodzielnej refleksji.

Uczestnictwo jako *constitutivum* wspólnoty i dobra wspólnego odnosi się w przywoływanej teorii do idei wspólnoty działania z innymi (współdziałania) oraz do działania z innymi (współdziałania) dla (w imię) dobra wspólnego. Ostat-

ni z wyróżnionych w niniejszym artykule komponentów teorii uczestnictwa Karola Wojtyły stanowi połączenie dwóch czynników integralnie związanych z podstawową kategorią „uczestnictwo”, która jest tu ontologicznym filarem zarówno wspólnoty, jak i dobra wspólnego. Uczestnictwo decyduje bowiem o wspólnotowym charakterze działania z innymi. Nie chodzi tu o każdy typ uczestnictwa, lecz o uczestnictwo rozpatrywane z perspektywy przywoływanej w tej analizie teorii uczestnictwa kreślonej na gruncie filozoficznym, a w szczególności personalistycznym (Wojtyła, 2000, s. 316–322).

Ekspozowana powyżej kategoria wspólnoty obejmuje swym zakresem przedmiotowy (teleologiczny) i podmiotowy (osobowy) moment, który decyduje o ludzkim spełnieniu (w działaniu) zarówno czynów, jak i siebie. We wspólnocie rozumianej integralnie (przedmiotowo i podmiotowo) osoba zyskuje swoistą możliwość pełnego urzeczywistnienia personalistycznej wartości czynu. Równocześnie poprzez ten czyn dokonuje się akt autentycznego samostanowienia osoby, co jest istotą integralnej ko-relacji łączącej dwa zasadnicze byty stanowiące filar ekspozowanej teorii uczestnictwa: (1) osobę i (2) czyn.

Kategoria dobra wspólnego, która również wpisuje się w katalog desygnatów teorii uczestnictwa Karola Wojtyły, jest z kolei pojmowana jako swoisty cel. Teleologiczne ujęcie tego zagadnienia nie może być jednak utożsamiane wyłącznie z warstwą uproszczoną i zredukowaną do wymiaru przedmiotowego. Kategoria ta obejmuje bowiem zarówno momenty przedmiotowego, jak i podmiotowego działania osób tworzących wspólnotę integrującą wysiłki w imię wspólnie definiowanego dobra – dobra wspólnego. Nie wystarczy tu samo określenie dobra jako celu, istotna jest także jego interioryzacja (Wojtyła, 2000, s. 321–322).

Akcentowana integralność przedmiotowa i podmiotowa ma szczególne znaczenie dla pola praktyki pracy socjalnej w kontekście identyfikacji osoby (osób) uczestniczącej (uczestniczących) w procesach wspólnego osiągnięcia określonych celów. Podmiotowy moment pozwala bowiem nie tylko tworzyć realną wspólnotę skoncentrowaną wokół określonego dobra, lecz przede wszystkim wyzwala potencjał istniejących sił w dążeniu do osiągnięcia owego dobra. Egzemplifikacja ta jest kolejnym przykładem inspiracji wyłaniającej się z filozoficznej teorii uczestnictwa, która skutkuje możliwością generowania odpowiedniego instrumentarium metodycznego wspierającego procesy przetwarzania rzeczywistości życia ludzkiego wspólnie z innymi poprzez uczestnictwo we współdziałaniu. Warto dodać, że chodzi tu w szczególności o takie uczestnictwo, którego źródłem nie są wyłącznie zewnętrzne przesłanki stymulujące osobę do działania, lecz przede wszystkim te, które wynikają z uwewnętrznionej potrzeby spełnienia osoby w czynie. Dobra wspólne, które jest wynikiem wewnętrznie zakorzenionych pragnień, staje się zarazem wiodącym motywem działania podejmowanego wspólnie z innymi. Taka perspektywa rzutuje na sposób, siłę, kierunki oraz osiągnięte efekty działalności społecznej. Owa działalność wpisuje się w szersze procesy oddziaływania służb

społecznych, które opierają się na idei współdziałania (uczestnictwa) z użytkownikami systemów opieki, pomocy, integracji czy rozwoju społecznego. Wspólne dobro, które jest swoistą osią rozwijającej się wokół niego podmiotowej wspólnoty osób (zarówno profesjonalistów, jak i wolontariuszy wraz z uczestnikami stanowiącymi grupę tzw. beneficjentów usług społecznych), jest bytem integrującym na gruncie społecznym dążenia i działania tych, którzy potencjał swych sił włączają we współdziałanie służące osiągnięciu konkretnych celów. Podejmowane przy tym zadania nie są rezultatem przymusu zewnętrznego, lecz wynikają z imperatywu opartego na wspólnocie wartości, przekonań i akcentowanych dążeń integrujących poszczególnych członków owej wspólnoty. Wymiernym efektem tak rozumianego współdziałania wspólnotowego jest nie tylko poszanowanie dobra wspólnego, lecz także integracja (tak przedmiotowa, jak i podmiotowa), która może służyć za instrument przeciwdziałania marginalizacji oraz wykluczeniu społecznemu.

I w tym przypadku przykładów o podobnym wymiarze można przywołać więcej, ale istotą i zarazem wiodącą przesłanką tego rozważania jest wskazanie potencjału teoretycznego, którego poszczególne komponenty mogą inspirować naukowców w kreśleniu zarówno dalszych kierunków aktywności teoretycznej, jak i dalszych pól badań oraz analiz. Podejmowane na tym gruncie inicjatywy mogą w konsekwencji prowadzić do tworzenia nowych metodycznych modeli służących rozwojowi instrumentarium użytecznego w praktyce działalności służb społecznych.

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzona analiza wybranych komponentów teorii uczestnictwa, zbudowanej na gruncie filozoficznym przez Karola Wojtyłę, wiedzie do konkluzji ogólnej. Ekspozowane egzemplifikacje są nie tylko inspiracją dla dalszych transpozycji na pole praktyki pracy socjalnej, lecz także uwidaczniają istniejący potencjał możliwości wyłaniający się z filozoficznego dorobku teoretycznego. Wskazać tu można teorie wyrosłe z gruntu epistemologii, gdzie sfera teorii poznania może stanowić impuls dla metodologii badań w polu pracy socjalnej. Diagnozowanie społeczne, eksploracja pola problemów społecznych czy naukowe poznanie zjawisk, zdarzeń bądź procesów społecznych mogą mieć swe umocowanie w teoretycznych fundamentach wyrosłych właśnie z tego działu filozofii. Epistemologia jako jedna z istotnych dziedzin aktywności naukowej filozofów może z powodzeniem inspirować przedstawicieli środowiska akademickiego skupionych wokół pola pracy socjalnej.

Podobnie rzecz ma się z etyką, która obok ontologii i epistemologii jest zaliczana do głównych działów filozofii (Kasprzyk, Węgrzecki, 1974, s. 26–28; Judycki, 2007, s. 71; Anzenbacher, 2008, s. 55). Wyłaniające się z etycznych teorii

odpowiednie komponenty (czynniki) mogą z dużym powodzeniem wzmacniać proces rozwoju pola praktyki działalności społecznej. Zarówno założenia etyczne, jak i zasady z nich wynikające warunkują jakość relacji interpersonalnych inicjowanych w przestrzeniach służby społecznej, w tym pracy socjalnej. Są zatem kluczowe dla wspólnego przebudowywania rzeczywistości życia codziennego, w którym łączone są siły pracowników, ochotników i użytkowników oferty systemowej pomocy, integracji bądź rozwoju społecznego.

Można przyjąć, że słusznie czynią badacze i praktycy pracy socjalnej, którzy poza własnym polem odwołują się do dorobku teoretycznego innych nauk. Może to być efekt teoriiotwórczej działalności i filozofów, i reprezentantów tzw. nauk wyzwolonych, których przedmiotem zainteresowania są zagadnienia związane z życiem ludzkim tak w indywidualnym, jak i zbiorowym (społecznym) wymiarze.

BIBLIOGRAFIA

- Abramowski, E. (1899). *Pierwiastki indywidualne w socjologii*. Warszawa: Wydawnictwo Przeglądu Filozoficznego.
- Abramowski, E. (1906). *Znaczenie współdzielczości dla demokracji*. Warszawa: Towarzystwo Kooperatywistów.
- Abramowski, E. (1907). *Idee społeczne kooperatywizmu*. Warszawa: Biblioteczka Społem.
- Anzenbacher, A. (2008). *Wprowadzenie do filozofii*. Kraków: WAM.
- Bartnik, C. (2008). *Personalizm*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Judycki, S. (2007). O dzisiejszym stanie epistemologii. W: M. Hetmański (red.), *Epistemologia współczesna* (s. 71–84). Kraków: Universitas.
- Kamiński, A. (1980). *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa: PWN.
- Kasprzyk, L., Węgrzecki, A. (1974). *Wprowadzenie do filozofii*. Warszawa: PWN.
- Kotarbiński, T. (1969). *Traktat o dobrej robocie*. Wrocław: Ossolineum.
- Krzczkowski, K. (1936). *O stanowisko nauk praktycznych*. Warszawa: Drukarnia Kasy im. Miąnowskiego (Nadbitki z tomu XXI „Nauki Polskiej”, s. 45–74).
- Krzywicki, L. (1986). *Człowiek i społeczeństwo. Wybór pism*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- MNiSW (2018). *Zależności między nową klasyfikacją dziedzin i dyscyplin a wcześniej obowiązującym wykazem i systematyką OECD*, https://www.archiwum.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2018_09/e6ec2585f0b58322bf49062971e11b56.pdf (dostęp: 10.02.2020).
- Radlińska, H. (1935). *Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego. Szkice z pedagogiki społecznej*. Warszawa: Nasza Księgarnia, ZNP.
- Radlińska, H. (1961). *Pedagogika społeczna*. Wrocław: Ossolineum.
- Wojtyła, K. (2000). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Załącznik do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (poz. 1818), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001818/O/D20181818.pdf> (dostęp: 10.01.2020).
- Żukiewicz, A. (2009). *Wprowadzenie do ontologii pracy społecznej. Odniesienia do społeczno-pedagogicznej refleksji Heleny Radlińskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

Żukiewicz, A. (2015). Od pracy społecznej do pracy socjalnej. O powrocie do źródeł społeczno-pedagogicznej refleksji Heleny Radlińskiej. W: A. Kotlarska-Michalska, P. Sikora (red.), *Praca socjalna. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość* (s. 103–121). Opole: Wydawnictwo UO.

SUMMARY

The subject of the analysis undertaken in this article is the theory of the participation developed on the ground of philosophical inquiry. This is, in particular, the theory of Karol Wojtyła. This author, inscribing into the personalists perspective of the inspection of reality, integrates the person and the act as the foundation of the theory. Inspirations for the practice of social work emerging from the analysis constitute (in the intention of this article) an impulse for the further independent reflection on the factors conditioning processes of social participation and cooperation in the processing of everyday life of people, families, social groups, local communities and entire societies. The ontological factorial analysis tool used here can be applied in similar publishing projects. A measurable effect of this activity may be drawing new fields of interest combining theory and practice, humanities with social sciences, medical, technical, etc. In the area of social work, which carries the hallmarks of a practical discipline, it is necessary to transgress the traditional border sharing individual sciences and outdistancing the theoretical, research or methodical achievements achieved on their basis. Integrity and holism are necessary for a more comprehensive view of the reality, in which actions are taken to reconstruct the conditions of human life in the present time and the future.

Keywords: social work; social pedagogy; theory of participation; philosophy; Karol Wojtyła